AVANGARD SANATÇI KAZİMİR MALEVİÇ VE SÜPREMATİZM

Pelin AVŞAR KARABAŞ[1], Meryem Betül DAMAR[2]

ÖZET

Bu araştırma 1878-1935 yılları arasında yaşamış Rus avangard sanatçı Kazimir Maleviç'in öncülüğünde ortaya çıkan Süprematizm akımının dayandığı temelleri, akımın özelliklerini ve sanatçının eserlerini inceleyen tarama modelinde bir çalışmadır. Süprematizm; kübizm ve geometrik soyutlama anlayışlarından beslenmiş, temel geometrik şekillerin, yalın bir biçimde bir araya getirilerek sade kompozisyonların oluşturulduğu, idealist imgelerin ve doğadaki unsurların yer almadığı, nesnesizlikten yola çıkılan, hiçlik anlayışının hakim olduğu ve duyguların tinsel olarak ifade edildiği bir anlayıştır. Yaratıcı sanata yeni olanaklar sağlamış ve 1913 -1915 yıllarında diğer tüm özellikleri gibi arı dili kullanılması yönü ile de çarpıcı bir şekilde gündeme gelmiştir. Süprematizm'in her şeyin anlamdan ve değerden yoksun olduğunu savunan felsefesi, aynı zamanda toplumsal düzene başkaldıran ve devlet, din, aile gibi otoritelere karşı çıkan tarafı bakımından da fazlaca eleştirilmiştir. 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça etkili olan akım; El Lissitzky, Luibov Papova, Olga Rozanova ve Ivan Puni gibi önde gelen Rus sanatçılar tarafından da benimsenmiş ve sürdürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kazimir Maleviç, Süprematizm, Avangard Sanat, Rus Ressamlar.

Avşar Karabaş, Pelin ve Damar, Meryem Betül. "Avangard Sanatçı Kazimir Maleviç ve Süprematizm". *idil* 5.20 (2016): 101-114.

Avşar Karabaş, P. ve Damar, M. B. (2016). Avangard Sanatçı Kazimir Maleviç ve Süprematizm. *idil*, 5 (20), s.101-114.

[1]Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, , Kütahya, pelin.avsar(at)dpu.edu.tr
[2]Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Birleşik Sanatlar Anabilim Dalı, Kütahya, meryembetul.damar(at)dpu.edu.tr

AVANT-GARDE ARTIST KAZIMIR MALEVICH AND SUPREMATISM

ABSTRACT

This study is a screening model research that examines the fundamentals and properties of the Suprematism movement that emerge under the leadership of avant-garde Russian artist Kazimir Malevich who lived between years 1878-1935, and analyses his works. Suprematism is a movement that benefits from the cubism and geometric abstractions and creates simple compositions of the basic geometric shapes in a simple manner. Suprematism starts from intransitivity which excludes idealistic images and elements from nature and it is dominated by nihilism also in suprematism emotions are expressed spiritually. Suprematism provided new opportunities for creative arts and it came to the fore strikingly by using purism as well as all other features between years 1913-1915. Suprematism is overly criticized for it's philosophy of arguing that everything is devoid of meaning and value at the same time for it's opposing side that defies the authorities as social order, state, family and religion. This movement which was quite effective in the first quarter of 20th century, has been maintained by the Russian leading artists such as El lissitzky, Lyubov Popova, Olga Rozanova and Ivan Puni.

Keywords: Kazimir Malevich, Suprematism, Avant-garde Art, Russian Artists.

Giriş

19. Yüzyıl sanatının tarihi, çağının en çok aranan ve en iyi ödenen ustalarının tarihi değil; tersine karşı-gelenekçi olma korkusuzluğunu ve inatçılığını gösteren, zamanın egemen geleneksel kurallarını eleştirerek korkmadan didik didik eden ve sanatlarına yeni olanaklar yaratan insanın sanatı olarak ön görülmüştür (Gombrich, 2009:504).

20.Yüzyılın ilk çeyreği sanatsal değişim ve yeni oluşumların baş döndürücü hızlara ulaştığı bir dönemdir. Yeni düşüncelerin ortaya çıktığı bu dönem, sanat alanında da yeni ve özgür adımların atılmasına neden olmuştur. Ortaya konulan her yeniliğe geleneksel bir karşı duruşun yanı sıra, destekleyici tutumlarda beraberinde getirilmiştir (Satır ve Kayserili, 2013:125). 20. Yüzyılın başlarında nesnellikten ilgisini koparan resim, yaratma özgürlüğüne kavuşmuş ve bakışını çok daha fazla genişletmiştir. Sanat; görünebilir olan şeyleri iletmenin aksine görünür kılmaya başlamıştır. Görünür kılınan şey, nesnelerin soyut düşünsel varlığıdır. Soyut sanatı belirleyen temel kategori, geometridir ve belirli bir düzen sergiler. Geometrik sanat, düşünsel ilgiler düzeyinde varlık koşullarını bulur, salt soyut bir sanat olarak kendine özgü varlığını elde eder (Sezer,1997:3-4).

Geometrik soyutlama anlayışından beslenerek ortaya çıkan Süprematizm, nesnelerin çözümlenerek parçalara bölünmesi ve bu parçaların geometrik bir yorumla yeniden bir araya getirilmesi ilkesi ile Kübizm'den farklılık gösterir. Temel felsefesi doğada bulunan biçimlerin değil, yalnızca temel geometrik biçimlerin yapımcı bir yöntemle bir araya getirilmesidir (Eczacıbaşı, 1997:1449). Kübüzim'in ışığında fakat sanatı objeye bağlayan görüşten uzaktır. Kübizm'de resme konu olan nesne ya da figür birçok farklı bakış açısından aynı anda resmedilmeye çalışılmış olması mantığı nedeniyle Süprematizm'den ayrılır. Süprematizm, ferdi bir tavır benimsemesi bakımından Konstruktivist anlayıştan da farklıdır. Çünkü Konstruktivist'ler sanatın faydacılığını savunmalarıyla dikkat çekerler. Oysaki Süprematizm hür bir sanatçı tipine vurgu yapar ve özünde soyut geometrik anlayış benimsenir. Açı, çember, kare, dikdörtgen ve haç, Süprematizm akımında kullanılan başlıca şekillerdir.

Süprematist anlayışa göre, nesnel dünyanın görsel olguları, kendi başlarına anlamsızdır. Hislerin önemli olduğu kabul edilir ve eser kendisini ortaya çıkaran çevreden oldukça farklıdır. Süprematizm'e göre, temsile uygun olan araç daima, hissiyatın mümkün olan en kapsamlı ifadesini veren ve nesnelerin bildik görüntülerini göz ardı edendir (Maleviç, 2013:77-78). Sanatçının gözünde nesneler; değerini yitirmiş, eserlerden uzaklaştırılmış ve eser özgür bir anlatım aracı özelliği kazanarak

sanatçısına da özgür bir üretim ortamı sağlamıştır. Nesne gibi figür, natürmort, mekan algısı, ışık ve benzeri öğelerden de asla bahsedilmez, dolayısıyla hikayecilikten de uzaktır. Doğa unsurları içermeyen bir sanattır. Bu içeriksizlik hiçliği meydana getirir. Ele alınan konu "hiçbir şey" dir.

Süprematizm, özgün estetik değer sistemini gündeme getirmekle birlikte; özgün bir ahlak, toplum ve kültür felsefesine de ışık tutmuştur. Çağın tüm açık ya da örtük mutlağa ulaşma, relativlikten kaçma ve kurtulma ideleri bir sistematiğe kavuşmuştur. Bu sistem içinde çağın genel yaklaşımı soyut anlayış olarak nitelendirilir. Bu anlamda Süprematizm, salt bir soyutçuluk, her türlü pratik gerçeklikten kaçıştır (Tunalı, 2008:183-185).

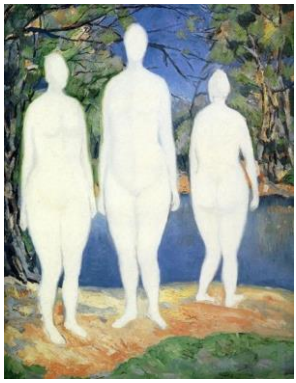
Kazimir Maleviç

1878 yılında Kiev yakınlarında doğan Maleviç, 1890 sıralarında Kiev ve Kursk arasında bulunan Parhomovka köyüne yerleşmiştir. Maleviç buradaki köylülerin boyamalarını izlemiş; onların evlerinin katlarını kille kaplamalarına, ocaklarının üzerine boyama motifler yapmalarına ve el işleri süslemeciklerine yardım etmiştir. Babasının arkadaşları arasındaki ressamlar ile birlikte bir takım çalışmalar yapan sanatçının, Moskova eğitimi için gerekli parayı kazanmak üzere babasıyla aynı iş yerinde teknik ressam olarak işe başlaması ve bulunduğu coğrafyanın yaşam koşullarının etkisi gibi faktörler, resim sanatına izlenimcilik anlayışı ile başlamasında etken olmuştur (Yener, 2006: 41).

Resim 1: Kazimir Maleviç, Çiçekci Kız, 1906.

1904 yılından sonra Moskova'ya taşındığı bilinen sanatçının Moskova Resim Heykel ve Mimarlık Okulu'nda Fedor Rerberg atölyesinde eğitim aldığı; Vladimir Tatlin ile sergilere katıldığı ve dönemin avangart ressamları Natalia Gonçarova ve Mikhail Larionov'un eserlerini takip ettiği bilinmektedir. Bu sıralarda ise sanatçının kübizmin etkisi altında ve soyutlamacı anlayışa yakın bir resim anlayışıyla ilerlediği düşünülür.

Resim 2: Kazimir Maleviç, Banyo Yapanlar, 1908.

1905 devrimi sonrası Rusya'sında Maleviç ve çağdaşı olan bazı Rus sanatçılar, görsel sanatlar alanındaki gelişmelerin yanı sıra Avrupa'da meydana gelen her türlü bilimsel, düşünsel ve toplumsal gelişmeyi, yurtlarına ulaşan yayınlar ve yayımlanan çeviriler yoluyla güncelliğini yitirmeden takip etmişler ve böylelikle zaten Rus halk sanatının inceliklerine ve ikona kültürüne aşina ve hayran olan Maleviç o dönemlerde Avrupa'da meydana gelen sanatsal ve bilimsel gelişmeleri gözlemleme fırsatı bulmuştur. (Yılmaz ve Ödekan,2009:43).

Resim 3: Kazimir Maleviç, Büro ve Oda, 1913.

Maleviç'in sahne ve kostüm tasarımlarını yaptığı; temasının teknolojinin doğaya ve modern insanın güneşe karşı kazandığı zafer olduğu bilinen Kübofüturist Opera tarzındaki "Güneşe Karşı Kazanılan Zafer" adlı eser için çizdiği dekor ve giysi eskizlerinin kübist özellikler taşımasına rağmen; hazırlamış olduğu fon perdelerinden birisinin yatay olarak siyah ve beyaz alanlara bölünmüş bir kare biçiminde olması, sanatçının kendi açıklamalarına göre, "Süprematizm" adını verdiği sanat anlayışına yönelmesine yol açan etken olarak düşünülür (Lynton,2015:79). Maleviç'in kostümler için tasarladığı giysiler, hacimsel yapıları ve enteresan modelleri ile dikkat çekmekle birlikte sanatçının ileri dönemlerinde ortaya koyduğu figüratif eserlerinin de ilham kaynağı olarak görülebilir.

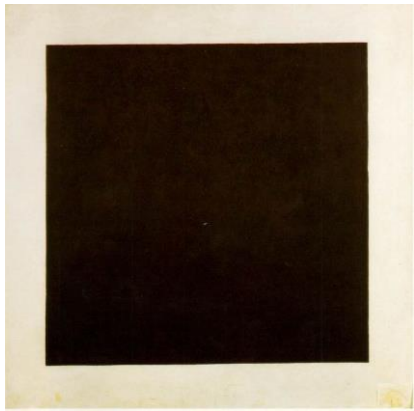

Resim 4: Kazimir Maleviç, Güneşe Karşı Kazanılan Zafer Operası Kostüm Çizimlerinden Örnekler, 1913. (http://max.mmlc.northwestern.edu/mdenner/Drama/plays/victory/1victory.html).

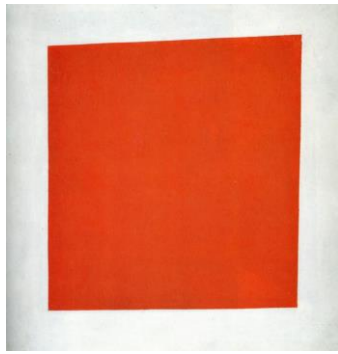

Resim 5: Kazimir Maleviç, İnek ve Keman, 1913.

1913 yılında ortaya koyduğu "Siyah Kare" isimli eser ile Maleviç, Avangard Süprematist hareketin yaratıcısı olmuş ve bu eseri ile akıllardan çıkması imkansız bir etki bırakmıştır. Eser tamamıyla soyuttur ve herhangi bir şeye hizmet etmek amacıyla yapılmamıştır. Beyaz zemin üzerine siyah renkle boyanmış kare şekli ile tamamlanmış, oldukça sade ve yalındır. Resim saf duygu yoğunluğunun göstergesidir. İzleyicide algı üstünlüğü oluşturmaktadır. Temelinde "hiçlik" duygusu vardır. Resmin "sıfır noktası" olarak bilinir ve özünde tinsel değerler barındırır. Sanatçının bu çalışmasının ardından eserin farklı renklerle farklı versiyonlarını da ortaya koyduğu görülmektedir.

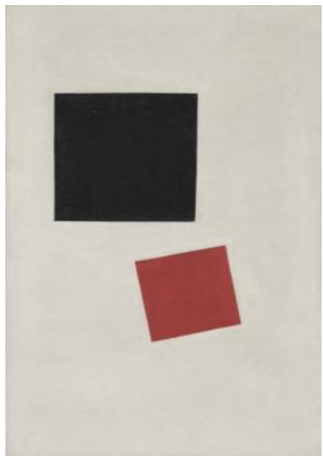

Resim 6: Kazimir Maleviç, Siyah Kare, 1913/1915, Rus Devlet Müzesi, St.Petersburg, Rusya.

Resim 7: Kazimir Maleviç, Kırmızı Kare, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 53x53 cm.,1915, Rus Devlet Müzesi, St.Petersburg, Rusya.

"Siyah Kare" isimli eserin sergilenmesinin ardından Maleviç'in müzisyen ve ressam olan Matiushin, şair Kruchenykh, Burliug ve Khlebnikov gibi sanatçılarla birlikte ilerleme karşıtlarına ve ilerlemeden korkanlara karşı kaleme aldıkları manifestoda; şiir ve plastik sanatların güçleri birleştirilmek amaçlanmış, dolayısıyla da yıkmak-yok etmek gibi şiddet içeren, öfkeli ve ilerlemeci bir tutum içerisine girilmiştir. Son derece devrimci ve toplumsal bağlamları olan bir tepki içerdiği düşünülen bu yaklaşımıyla sanatçının, Dadaist sanatçılara benzer bir karşı çıkış sergilediği anlaşılmaktadır (Giderer,2003:116-117).

Resim 8: Kazimir Maleviç, Painterly Realism of a Boy with a Knapsack - Color Masses in the Fourth Dimension, 1915.

Maleviç'in Süprematizm'in mantığını tam olarak anlatan "1913 yılında, sanatı nesnelliğin gereksiz ağırlığından kurtarma yönündeki umutsuz çabam sonucu kare biçimine sığındım" biçimindeki kendi ifadesi, nesnel olmayan duyarlılığın önemini vurgular. Sanat nesnel olmamanın temsiline doğru yol alır, bir çöle varır ve burada hiçbir şey duyarlılıktan daha bilinebilir değildir (Bonfand, 1994 s.26,27).

Maleviç'in resimlerine bakıldığında; zaman zaman kullandığı renklerin çeşitlendiği ve resimlerini oluşturan ögelerin çoğaldığı fark edilir. Çeşitli düzlemler üzerine yerleştirdiği yatay ve dikey şekillerle oluşturduğu kompozisyonlar, genellikle açık renkteki zeminler üzerine yerleştirilmiştir. Verevler arasındaki yön farklılıkları ve yüzeysel boyanan farklı yapılardaki dörtgenler, hem yön hem de ölçü zıtlıkları ile dinamizm oluşturur. Resmi oluşturan parçalar; mekan kavramından uzak durularak yerleştirilen kompozisyonlara boşluk etkisi kazandırdığı gibi kimi zaman birbirlerine yakın, kimi zaman ise aralarındaki uzaklık sebebiyle yüzer ya da uçar gibilerdir.

Resim 9: Kazimir Maleviç, Süprematist Kompozisyonlar,1916.

Maleviç'in en bilinen eserleri arasında yer alan "Beyaz Üstüne Beyaz Kare" isimli bir başka resmi sonsuzluk kavramının sembolü gibidir. Beyaz fon üzerine yine beyaz renkle boyanmış bir kareden oluşan bu eser, 1917 yılında Rusya'da yaşanan ve Çarlık otokrasisinin yıkılıp yerine Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla sonuçlanan Rus Devrimi'nin de etkisi ile siyasi bakımdan yeni bir dünyanın yaratılması umudunun yansıması olarak değerlendirilebilir.

Resim 10: Kazimir Maleviç, Beyaz Üstüne Beyaz Kare, 1918.

Süprematist resimler ne öyküsel ne de toplumsal bir yorum taşımaz. Maleviç, kendi yapıtlarının, sanatın ruhuna uygun olduğu kadar sanatsal geleneğe de karşı durduğu düşüncesi ile bu özgürleşme durumunu "yeni gerçekçilik" olarak ifade etmiştir. Sanatçının kendi sanatının mistik ya da dinsel doğasına duyduğu inanç akımın gelişmesinin temelindeki itici gücü olmakla birlikte, resmin temel formların arı diline indirgenmesi, bir sanat akımı olarak Süprematizm'in kısa zaman sonra tükenmesine sebep olmuştur. Akım, batı sanat ve tasarımında 1920'li ve 1930'lu yıllar boyunca etkisini sürdürmüştür (Little, 2007:112).

Resim 11: Kazimir Maleviç, Süprematizm, 1921-1927.

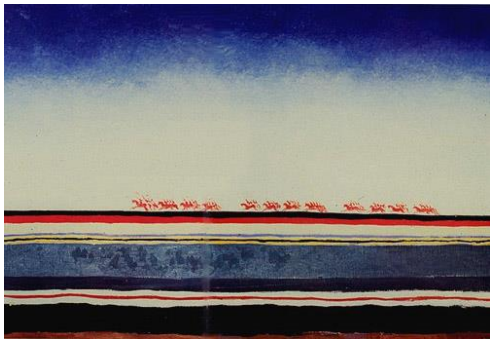
1935 yılında öldüğü bilinen sanatçının son yıllarında ürettiği eserlerine bakıldığında; figüratif çalışmalar ve peyzajlar resmettiği görülmektedir. Çoğunlukla portre olarak bilinen sadece baş, boyun ve omuzların ele alındığı kompozisyonların dışında, daha çok ayakta ve donmuşcasına hareketsiz duran, resmin tamamını kaplayan gövdelerin yer aldığı figürler dikkat çekmektedir. Bu figürlerin büyük bir kısmının yön bakımından özellikle ön veya arka plandan ele alındığı ve vücutlarının konik yapılarla betimlendiği fark edilir. Bunların yanı sıra sanatçının yine son dönemlerinde ürettiği peyzajlardan birisi olan "Kırmızı Suvari" adlı eserde; toprağın katmanlarını vurgularcasına yatay çizgilerle bölünerek ayrılmış ve canlı renklerle belirginleştirilmiş zeminin yanı sıra, gölgelendirmeler yapılan gökyüzünün altında at ve binici soyutlamaları ile oluşturulmuş kompozisyon, sanatçının diğer eserleri ile kıyaslandığında nadir rastlanan bir tarzı barındırmakta ve farklı etkiler bırakmaktadır.

Resim 12: Kazimir Maleviç,Tırpancı,1930.

Resim 13: Kazimir Maleviç,Oğlan,1928-1932.

Resim 14: Kazimir Maleviç, Kırmızı Süvari, 1928-1932.

Kazimir Maleviç'in 1900'lü yılların başında bir manifesto ile ortaya koyarak oldukça dikkat çektiği Süprematizm akımı, döneme damgasını vuran birçok Rus sanatçıya da ilham kaynağı olmuştur. Nesnesiz bir dünya ve hiçlik kavramını sarsıcı ve şaşırtıcı eserlerle hafızalara yerleşen sanatçının resimleri El Lissitzky, Luibov Papova, Olga Rozanova ve Ivan Puni gibi önde gelen Rus sanatçılar tarafından da benimsenmiş ve Maleviç felsefesinin etkileriyle sürdürülmüştür. Süprematizm akımının etkileri modern sanata ışık tutmakta, günümüzde dahi birçok esere sadelik ve yalınlığın temel alındığı çizgi ve şekiller aracılığıyla yansımaktadır.

SONUÇ

1878-1935 yılları arasında yaşamış, avangard Rus sanatçı Kasimir Maleviç, genç dönemlerindeki çalışmalarında Empresyonist ve Kübist anlayışlarda eserler üretmiştir. Rusya'da Resim Heykel ve Mimarlık Okulu'nda eğitim aldığı bilinen sanatçının, 1913 yılında "*Güneşe Karşı Kazanılan Zafer"* isimli opera için hazırlamış olduğu kostüm ve dekorlarda hissedilen kübist tavrı, 1913 yılında kare şekline sığındığını ifade eden ve zamanla resimlerinde doğada yer alan tüm unsurları kullanmayı reddeden anlayışıyla değişime uğramış, 1915 yılında ortaya koyduğu eserlerindeki felsefeyi anlatan manifestosu ile ise Süprematizm Akımı'nın temsilcisi olmuştur. Temelinde kare, daire, dikdörtgen ve haç şekillerinin yer aldığı bu akımın özü; nesneye ilişkin hiçbir şey yapmamak, nesneler olmaksızın da sanat eserinin var olabileceğini vurgulamak, sanatı devlet, din, siyaset gibi unsurlara hizmet etmekten soyutlamak ve tinselliği yansıtan bir varlık olarak eser üretmek olarak sıralanabilir. Hiçliğin ön plana çıkarıldığı bu akım, izleyiciler içinde o zamana kadar alışık olunan disiplinlerden hem oldukça farklı, hem de arı dili ile hafızalarda yer alan devrimci bir başkaldırı niteliğindedir.

Sanatçının 1913–1915 yılları arasında yaptığı eserlere bakıldığında; genellikle bir ya da iki şeklin yer aldığı görülürken, eserlerin içerdiği öge sayısının ilerleyen dönem resimlerde artırılmış olduğu söylenebilir. Boşlukta yüzercesine çeşitli renklerle oluşturulan yatay, dikey ve verev şekillerin birbiri ile yakınlı-uzaklı ilişkiler içerisinde, zaman zaman ise girift özellikte düzenlendiği kompozisyonlarda belirgin bir dinamik yapı söz konusudur. Sade ve yalın anlatımın esas alındığı resimler, keskin hatlarla zeminden ve diğer şekillerden belirgin olarak ayrılır ve "saf biçim" ya da "sıfır biçim" olarak yeni bir anlayış içerisinde değerlendirilir. 1920'li ve 1930'lu yıllar boyunca etkisini sürdüren akım, Maleviç'in öncülüğünde El Lissitzky, Luibov Papova, Olga Rozanova ve Ivan Puni gibi önde gelen Rus sanatçılar tarafından da benimsenmiş ve sürdürülmüştür.

KAYNAKLAR

BONFAND, Alain, *Soyut Sanat*, Çev: Işık Ergüden, Dost Kitabevi, İstanbul, 1994.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 3. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları. İstanbul, 1997.

GİDERER, Hakkı Engin, *Resmin Sonu*, Ütopya Yayınları:94 Sanat Dizisi, İstanbul, 2003.

GOMBRICH, Ernst Hans, *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

http://max.mmlc.northwestern.edu/mdenner/Drama/plays/victory/1victory.html

LITTLE, Stephen, *İzimler Sanatı Anlamak***.** Çev. Derya Nüket Özer, Yem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007.

LYNTON, Norbert, *Modern Sanatın Öyküsü*, Çev. Prof. Dr. Cevat Çapan, Prof. Dr. Sadi Öziş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015.

MALEVICH, Kazimir, *Nesnesiz Dünya "Süprematizm Manifestosu"*, Çev. F. Cansu Tapan, Dedalus Yayınevi. İstanbul, 2013.

Sanat Ansiklopedisi, Cilt 2. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları. İstanbul, 1997.

SATIR, Menduha ve KAYSERİLİ, Mehmet Emin. Gerçeklikten Soyuta Giden Yol. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 30, 2013, 123-141.

SEZER, Cenk. Soyut Resimde Çizgisel Düzenleme Ve Renk İlişkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), Eskişehir, 1997, 1-18.

TUNALI, İsmail, *Felsefenin Işığında Modern Resimden Avangarde Resme*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.

YENER, Tuğba, *Varoluşçu İzlerin Bacon, Malevich, Pollock Ve Giacometti'nin Yapıtlarında Plastik Açıdan İncelenmesi,* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta. 2006.

YILMAZ Evren, Ayla ÖDEKAN, Yeni-Primitivizmden Süprematizme Maleviç'in Sanatında Tersten Perspektif Dördüncü Boyut İlişkisi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, Sosyal Bilimler, 6(2), Aralık, 2009,41-54.